

Kronikk avisa Nordlys 03-12-2007

Tilbakeføring av skjeletter til Neiden

Forskning på skjelettene vil være en kilde til ny kunnskap om mange ukjente sider ved østsamenes fortid.

Av Asgeir Svestad, førsteamanuensis, Institutt for arkeologi, Universitetet i Tromsø

Jeg viser til seinere tids oppslag og diskusjon i mediene om tilbakeføring av skjeletter til Neiden i Finnmark (bl.a. i Oððasat, Nordnytt, Ságat og Sør-Varanger avis henholdsvis 12. og 13.11.07). Jeg vil gjøre det klart at jeg synes det er riktig å tilbakeføre skjelettene. Dette har ikke minst sammenheng med måten skjelettene kom fram på, den raseforskningen de inngikk i og de mange vonde følelser som dette har skapt. Det er derfor rimelig å spørre om man har rett til å forske på dette materialet.

Jeg vil likevel forsøke å si noe om hvordan forskning på skjelettene kan komme det østsamiske samfunnet til gode, da de som har uttalt seg i saken både på vegne av Anatomisk institutt i Oslo og Kunnskapsdepartementet i liten grad har klart å målbære dagens forskningspotensial.

Dagens forskning

Forskningen stiller hele tida nye spørsmål, og forskningspotensialet til et hvilket som helst materiale vil derfor alltid fornyes. Internasjonalt har det lenge vært drevet etisk forsvarlig forskning på skjeletter gjennom nye innfallsvinkler og ved bruk av nye metoder.

Undertegnede har med Sámediggi-Sametinget og humanosteologer (skjelettspesialister) som samarbeidspartnere forska på samisk gravskikk. I den sammenheng har jeg gjennomgått materiale fra gravplasser både i Norge, Sverige og Finland, også skjeletter. Der prosjektet har foretatt egne utgravinger, har skjelettene blitt gjenbegravd etter endt undersøkelse.

Basert på denne kjennskapen, er det min klare oppfatning at skjeletter utgjør en unik kilde til kunnskap om samisk fortid, og prosjektet har da også gjort meget viktige funn i så måte.

Det er slik at det ikke er opp til hvem som helst å bestemme forskning på samiske skjeletter. Sámediggi-Sametinget er forvaltningsmyndighet for det samiske skjelettmaterialet oppbevart ved Anatomisk institutt og derfor det organ som bestemmer hvilken forskning som skal tillates.

Forskningspotensial

Skjelettmaterialet fra Neiden er av betydelig størrelse. En stor andel av de gravlagte var godt voksne og gamle individer, som tyder på at levealderen har vært høy.

Man vet i dag ikke hvor langt tilbake i tid denne gravplassen har vært i bruk. Sannsynligvis blei den tatt i bruk forut for kristningen som skjedde i løpet av siste halvdel av 1500-tallet.

Usikkerhet knytta til når gravplassen blei tatt i bruk er ei sentral problemstilling som ikke bare berører gravplassen i Neiden, men østsamiske gravplasser generelt. Ved å foreta dateringer på små prøver fra skjelettene vil man kunne få svar på dette viktige spørsmålet.

Et annet eksempel er at man vet at den russiskortodokse kirka i fasten påla østsamene å avholde seg fra å spise kjøtt. Ved å analysere diettverdier fra de samme små prøvene vil man kunne si noe om i hvilken grad påbudet fikk betydning. Samtidig vil en kunne si noe om østsamenes kosthold og ressursutnyttelse over tid og de endringer som fant sted eventuelt fra førkristen tid.

Jeg har i andre sammenhenger påvist avfarging på skjeletter som viser at avdøde har vært gravlagt med kopperholdige gjenstander og tekstiler (klær), på tross av at gjenstandene/tekstilene ikke har vært bevart. Dette

og ovennevnte eksempler danner utgangspunkt for bare noe av det man som arkeolog kan undersøke i forhold til skjelettmateriale.

I tillegg kommer humanosteologisk/medisinsk forskning som kan si noe om levekår, ernæring, helse, sykdommer og mye annet. Kort sagt kan forskning på skjelettene være en kilde til ny kunnskap om mange ukjente sider ved østsamenes fortid. Dette ikke minst med tanke på at det skriftlige kildematerialet om østsamene er begrensa.

Østsamisk museum

I disse dager føres det opp et bygg i Neiden som skal huse Østsamisk museum. Man er allerede i gang med å planlegge museets framtid innen forskning og formidling. Spørsmålet som kan stilles, er om man i denne sammenhengen vil gi slipp på den mulighet som ligger i en etisk forsvarlig forskning på skjelettene? Særlig med tanke på at materialet vil være en uvurderlig kilde til kunnskap om viktige sider ved østsamenes fortid.

Det er liten tvil om at det har vært begått overgrep mot østsamene, og det er også liten tvil om at dette er en vanskelig sak som vekker følelser.

I arbeidet som gjøres for å bøte på uretten, bør en kanskje vurdere *hvordan* skjelettene skal tilbakeføres. Kanskje man kan velge en løsning som både innebærer tilbakeføring og en framtidig mulighet for forskning?

En løsning kan være at skjelettene tilbakeføres og oppbevares på en verdig måte i Østsamisk museum. På dette viset vil skjelettene være tilbake i sin heimbygd og samtidig kunne være anvendelig og til gagn for østsamisk historie og identitet. Til sjuende og sist er det likevel viktigst hva østsamene sjøl finner riktig.